

باسمه تعالی

نکات قرآنی و تفسیری: نقش دعا در زندگی دنیوی انسان

دعا آثار مثبت و گرانقدر بسیاری برای انسان به ارمغان می آورد از جمله: دعا دارای آثار تربیتی و سازنده فراوانی است. دعاها مشتمل بر مجموعه عظیمی از معارف بلند الهی و عمیق ترین آموزه های توحیدی عرفانی و فلسفی است. دعا موجب تلطیف روح در سایه ارتباط با معبود و در پی آورنده پاکی و طهارت نفس است. دعا آرام بخش دل و تسکین دهنده آلام روحی و روانی است. دعا آرمان پرور و هدف ساز و جهت بخش است.

دعا امید بخش انسان است. زیرا در پرتو آن انسان خود را با بزرگ ترین منبع فیض هستی در ارتباط تنگاتنگ و صمیمانه می بیند و از تنهایی و بی کسی نجات می یابد. دعا استمداد از نیروها و عوامل ماورای مادی در حل مشکلات و از طرف دیگر کسب موفقیت هرچه بیشتر در امور است.

شرایط اجابت دعا:

از طرف دیگر مسأله اجابت دعا از مسائل قطعی در همه ادیان الهی است. قرآن مجید می فرماید:

اذا سألک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوه الداع اذا دعان. به عبارت دیگر سنت الهی بر آن تعلق گرفته که برخی از امور را از طریق دعا و درخواست به انسان عنایت فرماید و این تبعیض نیست؛ زیرا سنتی کلی و دارای قوانین عام و مشتمل بر حکمت است. لیکن این به معنای آن نیست که هر بنده ای هر چه به هر شکل و در هر شرایطی درخواست کند تماماً مطابق خواست او اجابت شود. زیرا اجابت دعا نیز امری قانونمند و ملایم با دیگر سنت های جاری الهی در نظام تکوین و مشروط به شرایطی است؛ از جمله: شرایط مناسب روحی دعا کننده؛ از قبیل تضرع و تواضع در مقابل پروردگار. مصلحت بودن تحقق خواسته شخص دعا

کننده؛ چرا که در بسیاری از موارد تحقق آن خواسته برای شخص سودمند نیست؛ مثلا رسیدن به مقام یا امکاناتی خاص چه بسا نه تنها به نفع او نباشد، بلکه ممکن است مایه دوری او از ایمان و تقوا گردد.

فرا رسیدن زمان مناسب برای تحقق مطلوب؛ مثلا ممکن است فردی علاقه مند باشد که یک شخصیت علمی ممتاز باشد و تلاش علمی فراوانی کند ولی قطعا در اندک زمان تحقق آن ممکن نیست و سال ها باید بگذرد تا نتیجه تلاش های خود را به دست آورد.

اخلاص در نیت و انقطاع کامل به خداوند؛ چرا که عطایا به اندازه نیت و اخلاص در آن سرازیر می شوند و در کلام حضرت امیر(ع) در نهج البلاغه آمده است: «ان العطیه علی قدر النیه».

معقول بودن خواسته انسان:

اقدام برای رسیدن به نتیجه و به کار گیری سایر عوامل طبیعی نقش دارنده متناسب با سنت های الهی در نظام خلقت. تأخیر یا تبدیل حاجات؛ از طرفی خداوند گاهی اجابت مطلوب انسان را به عللی که صلاح می داند و بر ما پوشیده است به تأخیر می اندازد یا آن را به گونه ای دیگر تبدیل می نماید و در واقع به شیوه بهتر اجابت می شود بدون آن که ما بدانیم.

معنای استجابت؛ نکته مهم دیگر این که استجابت در آیه شریفه معنای بسیار عمیقی دارد ولی غالبا برداشت های عموم با مفهوم شگرف آن ناسازگار است.

ما همواره خیال می کنیم که اگر دقیقا همان را که ما طلب می کنیم در همان زمان و با همان شرایطی که می خواهیم عمل شود دعایمان اجابت گردیده در حالی که چه بسا همین پاسخ نیافتن ما اجابت از سوی خدا باشد. یعنی خداوند منان با طول دادن اجابت ما را بیشتر به حالت انابه و تضرع در درگاهش نگاه می دارد و این لطف بزرگی است که به این وسیله ارتباط عبد با معبود حفظ می گردد و در پی آن الطاف بی شمار دیگری نصیبش می شود.

نقش دعا در تغییر قضا و قدر:

از نظر جهان بینی مادی، عوامل مؤثر در سرنوشت انسان، منحصرأ مادی است. اما از نظر جهان بینی الهی، علل و عوامل دیگری که عوامل روحی و معنوی نامیده می شوند نیز، هم چون عوامل مادی در سرنوشت انسان مؤثرند. استاد مطهری می گوید: «از نظر جهان بینی الهی، جهان هم شنواست و هم بینا، ندا و فریاد جاندارها را می شنود و به آن ها پاسخ می دهد. به همین جهت دعا یکی از علل این جهان است که در سرنوشت انسان مؤثر است. جلو جریان هایی را می گیرد و یا جریان هایی به وجود می آورد. به عبارت دیگر، دعا یکی از مظاهر قضا و قدر است که در سرنوشت حادثه ای می تواند مؤثر باشد یا جلو قضا و قدری را بگیرد.» (۱)

امام صادق(ع) می فرماید: «دعا قضاء الهی را بر می گرداند و تغییر می دهد، اگر چه قضاء الهی محکم شده باشد. از این رو زیاد دعا کن که آن کلید هر رحمت و بر آوردن هر حاجت است.» (۲)

از امام کاظم (ع) نقل شده که فرمود: «بر شما باد به دعا کردن زیرا دعا و درخواست از خدا بلائی را که از مرحله قدر و قضا گذشته و جز امضاء آن نمانده (یعنی تمامی اسباب آن فراهم شده ولی هنوز در خارج وجود پیدا نکرده) بر می گرداند.» (۳) امام صادق(ع) می فرماید: «خدا را بخوان و دعا کن و مگو کار گذشته است.» (۴)

پی نوشت ها:

۱- استاد مطهری، مجموعه آثار، ج ۱، ص ۴۰۶.

۲- اصول کافی، ج ۴، ص ۲۱۶.

۳- ترجمه المیزان، ج ۲، ص ۵۵.

۴- اصول کافی، ج ۴، ص ۲۱۳.

